

Джерела та література:

1. Рыбаков Б.А. Древности Чернигова // МИА. - Ленинград, 1949. - № 11. - С. 7-93.
2. Рыбаков Б.А. - Там само. - С. 35-38.
3. Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие // САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т 1. - С. 31.
4. Седов В.В. Восточные славяне в VI-XIII в.в. Археология СССР. - М., 1982. - С. 254.
5. История городов и сел УССР (Черниговская область). - К., 1983. - С. 98.
6. Кирпичников А. Н. Древнерусское оружие... - Т. 1 - С. 32; Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие// САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т 3. - С. 81-87; Кирпичников А.Н. Снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX-XIII в.в. // САИ. - Ленинград, 1971 - Вып. Е1-36. - С. 87-110.
7. Самоквасов Д.Я. Могильные древности северянской Черниговщины. - М., 1917. - С. 37.
8. Рыбаков Б.А. - Там само. - С. 35.
9. Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие // САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т 3. - С. 25.
10. Рыбаков Б.А. Вказ. праця... - С. 35-38.
11. Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие // САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т 3. - Рис. 18, 22, 25, 33, 35.
12. Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие // САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т1. - 31.
13. Рыбаков Б.А. Вказ. праця ... - С. 35-38.
14. Рыбаков Б.А. Там само. - С. 35.
15. Рыбаков Б.А. Там само. - С. 35.16
16. Советский энциклопедический словарь. - М., 1980. - С. 1099.
17. Рыбаков Б.А. Вказ. праця ... - С. 35.
18. Рыбаков Б.А. Там само. - С. 35.
19. Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие // САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т 3. - С. 56.
20. Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие // САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т 1. - 35.
21. Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие // САИ. - Ленинград, 1971. - Вып. Е1-36. - Т 3. - С. 36.
22. Рыбаков Б.А. Вказ. праця ... - С. 36.
23. Кирпичников А.Н. Там само. - С. 13.

Сергій Черняков

МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СКОРОПАДСЬКИХ НА ЧЕРНІГОВО-СІВЕРСЬКІЙ ЗЕМЛІ

Рід Скоропадських вважається одним із найстаріших в українській історії. Упродовж кількох століть він відігравав провідні ролі у вітчизняній політиці та культурі. Скоропадські опікувалися навчальними закладами, матеріально підтримували українські видавництва, православні монастирі та церкви.

Одним із фундаторів культових споруд був і гетьман Іван Ілліч Скоропадський. Його життя та діяльність тісно пов'язані із Чернігово-Сіверською землею. Тут він заснував кілька храмів та розпочав будівництво монастиря.

Гамаліївський монастир заснований як скит у с. Гамаліївці (тепер Шосткинського району Сумської області). Тут, за 30 верств від Глухова, на березі річки Шостки на кошти генерального осавула Антона Гамалії у 1702 році будується церква Харлампія.¹ За участь у «зрадницьких діях Мазепи» А. Гамалію відправили на заслання, а село Гамаліївка згодом перейшло у власність Івана Скоропадського.²

У 1713 р. гетьман разом з дружиною Анастасією Маркович приймає рішення про спорудження поблизу Глухова монастиря. Цього ж року і розпочинається його будівництво. Згодом він отримав назву Гамаліївського, на честь будівничого церкви Харлампія Антона Гамалії. На кошти І.Скоропадського закладається собор Різдва Богородиці, тепла мурована церква Харлампія, корпуси келій, оборонні

мури з надбрамними вежами. Згодом на території монастиря споруджуються гетьманські будинки, де іноді жив гетьман Іван Скоропадський з дружиною, а після його смерті – вдова Анастасія, яка навіть влаштовувала тут бали для українського шляхетства.³

У 1722 р. І.Скоропадський помирає, і спорудження собору Різдва Богородиці затуляється. Про завершення споруди турбується дружина гетьмана. Про це свідчать не лише архівні джерела, а й напис на портреті Анастасії Маркович, який зберігався у монастирі (портрет А.Маркович створений відомим на той час художником Якимом Глинським, який також був і автором іконостасу в соборі):

«I. К Богу благочестием она пылала.

II. Супругу верность и любовь соблюдала.

III. Бедным отраду на деле подавала.

IV. Возвигнуть храм сей помагала...»⁴

У 1729 р. помирає дружина гетьмана. Відтак лише в 1735 р. був створений іконостас, і собор освятив архімандрит Микола Ленкович.

Великий п'ятибанный собор Різдва Богородиці став центральною спорудою монастиря. Унікальне об'ємно-просторове рішення створене на основі своєрідного використання схеми давньоруського тринефного шестистопного храму. Шедевром храму був іконостас. Він займав всю ширину храму. Цокольний ярус іконостаса прикрашали герби Скоропадських. В обрамленні золотого різьбленого мережива яскраво вирізнялися великі ікони у важких срібних шатах. Сім ярусів ікон, ряд за рядом, піднімались до самого барабана купола.⁵

У соборі знаходився портрет гетьмана І.Скоропадського,⁶ що підтверджує його причетність до спорудження храму.

Наприкінці XVIII ст. Гамаліївський монастир представляв собою унікальний архітектурний ансамбль. Тут знаходилися собор Різдва Богородиці, церква Харлампія, триярусна надбрамна дзвіниця, двоповерхові келії ігумена та одноповерхові келії ченців, територію монастиря було обнесено мурами із вежами.⁷

Гамаліївський монастир спочатку діяв як жіночий, а з 1733 року, згідно із заповітом Анастасії Скоропадської, перетворений на чоловічий. Він неодноразово горів, а після великої пожежі в 1795 році монастир закрили. І лише у 1827 р. був відновлений, сюди перевели черниць Кербутівського монастиря.⁸

Гамаліївський монастир входив до складу Чернігівської єпархії.⁹

Він був не лише значним духовним осередком. Є інформація, що тут займалися і літургійним шитвом. Так, у духовній до свого брата Андрія Марковича дружина Івана Скоропадського заповідає йому передати архімандриту київському зроблені у монастирі «митру, сакос та омофор». Також відомо, що гетьман і його дружина практикували кошовні внески до різних церков.¹⁰

У 1722 р. в Гамаліївському монастирі поховали І.Скоропадського.¹¹ У 1729 році поруч із гетьманом похоронили і його дружину А.Маркович.¹² Вічний спочинок тут знайшли у 1733 р. Уляна Іванівна Толстая, дочка Івана Скоропадського,¹³ у 1885 р. – Петро Іванович Скоропадський.¹⁴ В історичних джерелах він відомий як визначний військовий та громадський діяч. Його дружина, Марія Андріївна (Миклашевська), похована в Гамаліївському монастирі у 1901 р.¹⁵ У 1899 р. в Харлампіївській церкві похована також Єлизавета Скоропадська,¹⁶ дочка Петра Івановича Скоропадського. В монастирі похоронений і її брат Михайло Петрович.¹⁷ Таким чином, Гамаліївський монастир став некрополем старовинного козацького роду Скоропадських.

Монастир зберігся до наших днів. Хоча у 20-х роках ХХ століття споруда почала руйнуватися. У 1956 р. його визнано пам'яткою архітектури республіканського значення. З 1962 р. монастир використовується далеко не за призначенням: Сумський облвиконком передав його Міністерству внутрішніх справ, яке переобладнало Гамаліївський монастир під в'язницю суворого режиму. А наступного року цей унікальний архітектурний ансамбль виключили з державних реєстрів пам'яток. І, як наслідок: повністю знищені оборонні мури і башти, собор

Різдва Богородиці та Харлампівську церкву перетворено на промислові цехи, намогильні плити родини Скоропадських залито бетоном, корпус келій перетворено на камери для ув'язнених.¹⁸

У 1987 р. монастир, як пам'ятку архітектури знову взято під охорону держави (нині це пам'ятка архітектури національного значення). Мешканці села Гамаліївка вже неодноразово зверталися до органів влади з проханням передати монастир релігійній громаді. Лише в 1995 році було відновлено функціонування церкви св. Харлампія.

Олена Павлівна Отт-Скоропадська (дочка гетьмана Павла Скоропадського, остання представниця козацького роду Скоропадських, нині проживає у Швейцарії) після проголошення незалежності України кілька разів відвідала рідну землю, зокрема, брала участь у наукових конференціях у Чернігові, присвячених життю та діяльності гетьмана Української держави П.Скоропадського. Олена Павлівна у 1992 році завітала і в Гамаліївський монастир. У своїй книзі «Остання з роду Скоропадських» вона згадує про безрадісні часи монастиря: «Вся будівля оточена високими мурами з вишками й багатьма рядами огорожі з колючого дроту, поміж якими вночі бігають злі собаки. Колишня велика монастирська церква посеред монастирського подвір'я перетворена на фабрику вогнегасників. Маленька капличка, де поховані Скоропадські, стоїть на самому краю монастирської площі в куті. Перед нашим візитом її мусили відновити й наново пофарбувати ззовні й всередині. Тільки посередині внутрішнього приміщення все ще стоїть верстат, на якому навчають працювати в'язнів. Могильні плити моєї родини стоять вертикально біля однієї стіни. Написи на давніх світлих могильних плитах Івана Скоропадського і його дружини Анастасії, як і їхньої дочки Уляни, з XVIII ст. уже ледве можна прочитати. Поряд з ними стоїть плита Петра Івановича Скоропадського, мого діда, батька мого батька. Вона з темного мармуру з добре збереженим написом. Плити інших похованих тут членів родини, моєї бабусі Марії Андріївни Скоропадської, уродженої Миклашевської, її дочки Єлизавети (Лілі) та її сина Михайла зникли, як і давні козацькі могили, які були колись біля церкви».¹⁹

Іваном Скоропадським споруджені також й інші культові споруди на Чернігово-Сіверській землі. Так, у 1720 р. в Стародубі на його кошти збудована церква Предтечі. Про це, зокрема, засвідчує виконаний на споруді герб гетьмана Скоропадського.²⁰

У цьому ж році у Глухові на місці дерев'яної церкви Трійці (XVII ст.) розпочинається спорудження нового мурованого храму. У договорі 1720 р. на будівництво церкви, зокрема, зазначається: «...должина той церкви межі стен 15 сажен трехаршинных; ширина межі стен 7 сажен трехаршинных; вишина от фундамента до свода сажен 9. А чертеж и пропорции як соизволит пан гетман».²¹ Зрозуміло, що в документі йдеться про гетьмана Івана Скоропадського, який, очевидно, був замовником спорудження храму. Бо саме фундатори, меценати та інші замовники культових споруд впливали на стан будівництва, його розміри, типи споруд, а також стилістичні особливості архітектури.

Внаслідок ліквідації гетьманського управління будівництво церкви Трійці розтягнулося на 70 років. Її спорудження завершилось у 1790 р.²² До речі, за архітектурними особливостями вона нагадує собор Різдва Богородиці Гамаліївського монастиря, що підтверджує спорудження храму Іваном Скоропадським. На жаль, унікальна пам'ятка козацької доби зруйнована за розпорядженням місцевої влади в 1963 році.²³

У Глухові, колишній гетьманській столиці, на кошти родини Скоропадських, насамперед дружини Івана Скоропадського Анастасії, були засновані і тривалий час утримувалися богадільня, лікарня для убогих та дерев'яна Анастасіївська церква, яка простояла до середини XIX ст.²⁴

Анастасіївську муровану церкву було споруджено на місці згорілої дерев'яної Воскресенської церкви у 1717 р. на кошти А.Скоропадської. Тридільний, безбанний зального типу храм із гранчастою апсидою і дзвіницею над західним притвором

став домовим при гетьманській дзвіниці.²⁵ У 1748 та 1784 рр. церква потерпіла від пожеж і в 1816 р. внаслідок відбудови зазнала архітектурних змін. У 1884 р. чернігівське губернське правління затвердило проект нової Трьох-Анастасіївської церкви. Її автором був відомий академік архітектури із Санкт-Петербурга Андрій Леонтійович Гун. Нова церква зведена на кошти братів Миколи та Федора Терещенків. Невдовзі, у 1894 р., брати Терещенки звернулися до Святійшого Синоду з проханням дозволити знести стару гетьманську церкву. Відтак з Києва відрядили професорів Київської духовної академії Петра Лашкарьова і Миколу Петрова, які в своєму висновку вказали, що «предназначенная к упразднению старая Трех-Анастасьевская церковь со стороны зодчества не представляет собой ничего особенного замечательного, и кроме сохранившихся известий о первоначальной постройке этой церкви женою гетмана Скоропадского Анастасиею, с зданием этой церкви соединяются только воспоминания об опустошительных пожарах в Глухове». Далі вийшов відповідний указ Святійшого Синоду, і стару церкву протягом 1895-1897 рр. розібрали.²⁶

Гетьман Іван Скоропадський був і великим шанувальником мистецтва. Він, зокрема, надавав грошову підтримку на видання книг, які друкувалися на початку XVIII ст. у Чернігівській друкарні (вона діяла на території Троїцько-Іллінського монастиря). У друкарні працював гравер по міді Никодим Зубрицький (жив у Чернігові у 1709-1724 рр.). Він створив гравюри до книги «Іфікі ієрополітики» з гербом Скоропадського. Н.Зубрицький також ілюстрував у 1717 р. «Новий завіт» із присвятою гетьману. У Чернігівській друкарні видана і книга Іоанна Максимовича «Молитва Отче Наш на седьм богомыслий расположения» (Чернігів), 1709 р.) з присвятою Івану Скоропадському.²⁷ Це далеко не повний перелік творів, виданих за підтримки гетьмана І.Скоропадського.

Одним із найдивовижніших куточків української природи є дендрологічний парк «Тростянець». Він розташований в селі Тростянець Ічнянського району на Чернігівщині. Його заснував Іван Михайлович Скоропадський – нащадок гетьмана України Івана Скоропадського.

І.М.Скоропадський (1805 - 1887 рр.) був визначним громадським та культурно-освітнім діячем. Дослідник О.Прицак зазначає, що Іван Михайлович «брав визначну участь при визволенні кріпаків та дбав про освіту свого народу. Ціла низка шкіл та гімназій в Україні завдячує йому своє існування».²⁸ Він також колекціонував рослини, був великим шанувальником старовини та мистецтва, непоганим знавцем архітектури.

У 1830 р. Тростянець із навколишніми землями перейшов йому у спадок.²⁹ Оцінивши багатство тутешньої природи, Скоропадський у 1833 р. переніс на хутір свою садибу, за якою збереглася назва Тростянець.³⁰ Незабаром Іван Михайлович розпочинає споруджувати тут палац, господарські будівлі та церкву.

У 1834 р. І.Скоропадський заклав у своєму маєтку парк, який створювався протягом багатьох років і наприкінці XIX ст. представляв собою високохудожній витвір садово-паркового мистецтва.

Кілька років тому поблизу входу в Тростянецький парк встановлено скульптуру його засновника (скульптор Володимир Олександрович Філатов). На доріжках і алеях парку ростуть екзотичні дерева, їх садженці привезені сюди у сорокових роках XIX століття з Риги, Петербурга, Парижа, Києва, Нікітського ботанічного саду та інших місць. У Тростянці вперше в Лівобережній Україні були випробувані такі рідкісні дерева, як береза чорна, дуб черепичастий, в'яз американський, туйовик пониклий, грецька ялиця, кедрова корейська та скручена сосни, червона ялина та інші.³¹ Поряд з екзотами ростуть і відомі нам липи, берези, ясени, тополі, сосни...

Посередині парку розташований Великий став завдовжки 1,3 км і завширшки майже 100 м (біля греблі). До річі, на місці цього озера колись протікав звичайний струмок. Його поглибили та значно розширили. Упоперек ярів поблизу Тростянця спорудили три греблі зі шлюзами і таким чином створили ще три ставки: Лебединий,

Куща та Безіменний. Навколо озер ростуть величезні ялини, каролінські тополі, а також стрункі берізки, могутні дуби на інші дерева. В рукотворних водоймищах плавають величні білі лебеді.

Та найбільше відвідувачів парку вражає дивовижний рельєфний ландшафт. Висота деяких штучних гір досягає 35 метрів. Цікава історія їх створення. У 1857 році Іван Михайлович Скоропадський відвідав Париж. Тут він ознайомився з багатьма парками і, зокрема, з парком Джеймса Ротшильда в Ферре, де було застосовано метод штучного формування рельєфу. Відтак, повернувшись у рідний Тростянець, Скоропадський бере на озброєння саме цей метод. За ескізами місцевого художника-пейзажиста створюється своєрідний швейцарський ландшафт із загостреними пагорбами, які нагадують Альпи. Перетворення рівнини на рельєфну місцевість тривало майже 30 років. Пагорби обсаджували деревами та кущами.

У старовинному парку збереглися споруджені ще І.М.Скоропадським два флігелі, в яких жили гості: артисти, художники та інші видатні особистості. Зокрема, відомий художник Микола Миколайович Ге. У своєму маляку Скоропадський відкрив картинну галерею, де експонувались полотна з краєвидами Чернігівщини і Полтавщини. Намалював картини уродженець Ічні академік Петербурзької академії мистецтв В.М.Резанов.

Іван Михайлович Скоропадський дуже любив Тростянецький дендропарк. До останніх днів свого життя він майже щодня об'їжджав його, турбувався про красу. 27 лютого 1887 року (за старим стилем) І.М.Скоропадський помер. Його поховали на пагорбі, на якому поставили мармуровий пам'ятник. На постаменті вибито напис: «Любезный прохожий! Садь, в котором ты гуляешь, посаженъ мною; он служилъ мнѣ утѣшеніемъ въ моей жизни. Если ты замѣтишь безпорядокъ, ведущий къ уничтоженію его, то скажи объ этомъ хозяину: ты съдѣлаешь доброе дело».

Після смерті І.Скоропадського Тростянець перейшов у спадок його онуку Павлу Петровичу Скоропадському, майбутньому гетьману Української держави 1918 р. Після встановлення радянської влади парк належав держплемрадгоспу «Тростянець», у 1938 р. його виділили в самостійну установу, підпорядковану Наркомзему УРСР. У 1940 р. парк оголосили державним дендрологічним заповідником, а в 1951 р. передали Центральному ботанічному саду Академії наук УРСР. Нині це самостійна установа Національної академії наук України.³²

Дендронічний парк «Тростянець» і сьогодні є неперевершеним шедевром садово-паркового мистецтва, за своєю красою він не має рівних в Україні. На місці старого палацу збудовано дитячий санаторій. Тут лікуються і відпочивають діти з усіх куточків України.

Меценатську діяльність у родині Скоропадських продовжив Павло Петрович Скоропадський (1873-1945 рр.). Він був глибоко віруючою людиною, турбувався про православні храми, особливо у власних маляках та навколишніх селах. Зокрема, на прохання священника Різвяно-Богородицької церкви с. Дунайця о. Карпа Андріївського він надав допомогу в реставрації храму.³³

Коли наприкінці XIX ст. у Глухові було прийнято рішення про знищення старого Анастасіївського храму, Павло Скоропадський намагається зберегти стародавню каплицю XVIII ст. з комплексу Анастасіївської церкви. Він замовляє проект нової каплиці та фінансує будівництво «своєрідного духовного пам'ятника українській старшині».³⁴

Павло Петрович Скоропадський опікувався також Гамаліївським монастирем, надавав постійну фінансову підтримку чернігівським храмам, наслідуючи родинний приклад, зокрема, гетьмана Івана Ілліча Скоропадського та його дружини Анастасії, інших представників знатного козацького роду Скоропадських.

Джерела та література:

1. Цапенко М. Архитектура Левобережной Украины XVII-XVIII веков. - Москва, 1967. - С. 136.
2. Логвин Г.Н. Чернигов. Новгород-Северский. Глухов. Путивль. - Москва, 1965. - С. 175.
3. Вечерський В. Гамаліївський монастир XVIII сторіччя (с. Гамаліївка Шосткинського р-ну Сумської обл.) // Пам'ятники України. - 2001. - № 4. - С. 89.

4. Картины церковной жизни Черниговской епархии из десятивековой ее истории. - Київ, 1911. - С. 112.
5. Логвин Г.Н. Названа праця. - С. 180-181.
6. Модзалевський В.Л. Малоросійський родословник. - К., 1914. - Т. IV. - С. 663.
7. Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. - Київ, 1990. - С. 154.
8. Вечерський В. Названа праця. - С. 89.
9. Булгаков С.В. Настольная книга для священно-церковно-служителей. - Москва, 1993. - Ч. II. - С. 1561.
10. Кара-Васильева Т. Гаптарство у сіверських жіночих монастирях // Сіверянський літопис. - 1996. - № 1. - С. 65.
11. Модзалевський В.Л. Названа праця. - С. 663.
12. Там само.
13. Бантиш-Каменський Д.Н. История Малой России. - Київ, 1993. - С. 583.
14. Модзалевський В.Л. Названа праця. - С. 675.
15. Там само.
16. Там само.
17. Скоропадський П. Мое детство на Украине // Скоропадський П. Спогади. - Київ - Філадельфія, 1995. - С. 400.
18. Вечерський В. Пам'ятники архітектури й містобудування Лівобережної України. Виявлення, дослідження, фіксація. - Київ, 2005. - С. 554.
19. Отт-Скоропадська О. Остання з роду Скоропадських / Переклад з німецької Г.Сварник. - Львів, 2004. - С. 350-351.
20. Цапенко М. Архитектура Левобережной Украины XVII-XVIII веков. - Москва, 1967. - С. 136.
21. Филарет (Гумилевский) Историко-статистическое описание Черниговской епархии. - Чернігів, 1873. - Т. III. - С. 209.
22. Логвин Г.Н. Названа праця. - С. 187-188; Цапенко М. Архитектура Левобережной Украины XVII-XVIII веков. - Москва, 1967. - С. 137.
23. Цапенко М. Архитектура Левобережной Украины XVII-XVIII веков. - Москва, 1967. - С. 137.
24. Папакін Г.В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси. - Київ, 2003. - С. 119.
25. Вечерський В. Пам'ятники архітектури й містобудування Лівобережної України. - Київ, 2005. - С. 348.
26. Там само. - С. 350.
27. Пархоменко І.В. Гравюри чернігівської друкарні XVII-XVIII ст., як джерело іконографії розписів Успенського собору Києво-Печерської лаври // Могилянські читання. - Київ, 2001. - С. 150-151.
28. Пріцак О. Рід Скоропадських (Історико-генеалогічна студія) // Останній гетьман: ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського. 1873 - 1945. - Київ, 1993. - С. 187.
29. Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. - Київ, 1990. - С. 809.
30. Мисник Г.Є. Тростянецький дендрологічний парк. - Київ, 1960. - С. 6.
31. Клименко Ю.О., Клименко А.В. Старовинні парки Чернігівщини. - Київ, 2001. - С. 14.
32. Клименко Ю.О., Клименко А.В. Там само. - С. 13.
33. Папакін Г.В. Там само. - С. 118.
34. Папакін Г.В. Там само. - С. 118 - 121.

Анатолій Адрюк

ТВОРЧИСТЬ АРХІТЕКТОРА ЙОАННА-БАПТИСТА ЗАУЕРА

Про те, що зодчий Йоганн-Баттиста працював в Україні у XVII столітті, відомо вже досить тривалий час. Але свідчень про його життя і творчість майже не було. Дослідники історії української архітектури не знали навіть прізвища будівничого. Прослідкувати творчий шлях цього архітектора допомогло вирішення питання про авторство Троїцького собору в Чернігові /1679-1695 р.р./. Ми вже раніше торкалися цієї проблеми¹. Але важливе значення творчості Йоганна Баттиста для історії українського зодчества вимагає повернення до порушеного питання.

Починаючи з XIX ст. автором проекту чернігівського Троїцького собору вважався Адам Зернікау. Ця думка побутувала до 1960-х років, коли відомий дослідник історії українського зодчества М.П.Цапенко висловив думку, що споруду збудував архітектор Йоганн-Баттиста, який дещо пізніше звів також Спасо-Преображенський собор Мгарського монастиря на Полтавщині. До Чернігова